

ICHKI ISHLAR ORGANLARI HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI BO`LINMALARI FAOLIYATINING ASOSIY YO`NALISHLARI

Tohirov Ramazon Zokir o'g'li

O'zbekiston respublikasi IIV akademiyasi kursanti

Аннотатсия

Ushbu maqolada ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatining asosiy vazifalari, yo`nalishlari, shu bilan birga mahalla huquq-tartibot maskani hududida profilaktika inspektorlarining asosiy vazifalari, majburiyatlari va vakolatlari haqida qisqacha bayon etilgan.

Kalit so`zlar: “Mahalla posboni”, “profilaktika inspektori yordamchisi”, huquqbuzarliklar profilaktikasining asosiy yo`nalishlari, «Huquqbuzarliklarni oldini olish kuni».

Istiqlol yillarida respublikamizda huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish borasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilib, mamlakatda huquq-tartibotni mustahkamlash, qonuniylikni ta`minlashda ijobiy natijalarga hamda kriminogen vaziyatni sezilarli darajada yaxshilashga erishildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 24-dekabrda “Jamoat xavfsizligini taminlash samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-4075¹-sonli qarorining e'lon qilinishi huquqbuzarliklarning oldini olish tizimida yangicha bir ko'rinish aks etdi desak mubolag'a bo'lmaydi. Mazkur qarorga binoan “Mahalla posboni” jamoatchilik tuzilmasi tugatilib uning o'rniga “Profilaktika inspektori yordamchisi” lavozimi tashkil etildi. Shuni ta'kidlash lozimki, mazkur qarorning qabul qilinishi profilaktika inspektorlari tomonidan profilaktika faoliyatini yanada samaraliroq tashkil etish va aholi bilan yanada yaqinroq muloqot qilishda ko'plab qulayliklar yaratmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-martdagi «Huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» gi PQ-2833-sonli qarori asosida huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni muvofiqlashtirishning ta'sirchan tizimi yaratildi. Shuningdek, qonun buzilishlarining oldini olish va ularni bartaraf etishning zamonaviy tashkiliy-huquqiy mexanizmlari joriy etildi. Eng ahamiyatlisi, huquqbuzarliklarni oldini olishni faqatgina huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vazifasi sifatida baholab, ushbu faoliyatga lozim darajada e'tibor

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 24-dekabrda “Jamoat xavfsizligini taminlash samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-4075

qaratmaslikdek eskicha yondashuvga butkul barham berildi. Huquqbuzarliklarning samarali profilaktikasini amalga oshirish davlat organlari, shu jumladan, huquqni muhofaza qiluvchi, mahalliy davlat hokimiyati organlari, boshqa davlat tashkilotlari, shuningdek, xo‘jalik boshqaruvi organlarining ustuvor vazifasi etib belgilandi.

Ushbu sohada quyidagilar davlat idoralari va tashkilotlari faoliyatining asosiy yo‘nalishlaritib hisoblandi:

– fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini, shu jumladan, aholi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri va ochiq muloqotni yo‘lga qo‘yish, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari faoliyatida faol ishtirok etish, fuqarolar murojaatlari va muammolariga bepisand munosabatda bo‘lish va byurokratik holatlarga yo‘l qo‘ymaslik orqali ta‘minlash;

– huquqni qo‘llash amaliyoti va qonunchilikni takomillashtirish choralari ishlab chiqish hamda amalga oshirish orqali huquqbuzarliklarning, ayniqsa, voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida jinoyatchilikni oldini olish hamda ularga chek qo‘yish, shuningdek, ularning sodir etilish sabablari va shart-sharoitlarini aniqlash, tahlil qilish va bartaraf etish bo‘yicha chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish;

– idoralararo hamkorlikni yanada rivojlantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, shu jumladan, videokuzatuv, elektron hisobga olish va o‘zaro axborot almashish, idoralararo ma‘lumotlar bazalari tizimlarini profilaktik ishlarga keng joriy etish;

– ijtimoiy muammolarni hal etish, birinchi navbatda, aholi bandligini ta‘minlash, ayollar va yoshlarni ijtimoiy-foydali faoliyatga jalb etishni faollashtirish, voyaga yetmaganlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo‘yicha chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish;

– huquqbuzarliklarni oldini olish muammolari bo‘yicha kompleks ilmiy va amaliy tadqiqotlar o‘tkazish, profilaktik ishlarni olib borishning zamonaviy uslubiyotini joriy etish;

– huquqbuzarliklardan jabrlanuvchilar va g‘ayriijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil bo‘lgan yoki sodir etgan shaxslarga huquqiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy, pedagogik va boshqa yordam ko‘rsatish bo‘yicha chora-tadbirlar tizimini rivojlantirish;

– huquqbuzarliklarni oldini olishga fuqarolar va jamoat tashkilotlarini, shu jumladan, ularni moddiy va boshqacha tarzda rag‘batlantirish orqali jalb etish mexanizmlarini takomillashtirish.

Haftaning har payshanba kuni «Huquqbuzarliklarni oldini olish kuni» etib belgilandi. Ushbu kunda quyidagi tadbirlarni amalga oshirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda:

– huquqbuzarliklarga murosasizlik madaniyatini shakllantirish, huquqiy nigilizmga barham berish va fuqarolarning qonunga itoatkorlik xulq-atvorini

ommalashtirishga qaratilgan, shu jumladan, ichki ishlar organlari mahalla huquq-tartibot maskani (tayanch punkti), huquqni muhofaza qiluvchi va boshqa davlat idoralari va tashkilotlarida «ochiq eshiklar kuni»ni tashkil etish orqali tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish;

– qonuniylik ahvolini va huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarning samaradorligini atroflicha muhokama qilish uchun joylarda, birinchi navbatda, kriminogen vaziyat noma'qbul bo'lgan hududlarda fuqarolarning sayyor qabullarini hamda davlat idoralari va tashkilotlari vakillarining aholi bilan uchrashuvlarini tashkil etish;

– ijtimoiy ahamiyati muhim bo'lgan sud muhokamalari bo'yicha sayyor sud majlislarini o'tkazish;

– aholi turmushining ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini o'rganish, – huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish masalalari bo'yicha ommaviy axborot vositalarida, shu jumladan, internet tarmog'ida maqolalar, sharhlar va boshqa materiallar chop etilishini tashkil etish.

O'zbekiston Respublikasi IIV Huquqbuzarliklarni profilaktikasining asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi:

– mamlakatdagi kriminogen vaziyat to'g'risidagi axborotni kompleks va tizimli tahlil qilish, huquqbuzarliklarni oldini olishda mavjud kuch va vositalardan foydalanish samaradorligini baholash, shuningdek, ularning sodir etilish sabablarini va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish;

– huquqbuzarliklarni oldini olish bo'linmalari faoliyatini, shu jumladan, voyaga yetmaganlar va yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha faoliyatini tashkil etish, muvofiqlashtirish va uslubiy ta'minlash, kadrlar salohiyatining doimiy ravishda mustahkamlanishini ta'minlash;

– huquqbuzarliklarni oldini olish bo'linmalarida ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni, shuningdek, qamoqqa olish bilan bog'liq bo'lmagan ehtiyot choralarini ijro etish bo'yicha faoliyatni belgilangan tartibda nazorat qilish;

– qonunchilikni, huquqni qo'llash amaliyotini, shuningdek, huquqbuzarliklarni oldini olish shakllari va usullarini yanada takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish;

– huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha ichki ishlar organlarining boshqa bo'linmalari, o'zga davlat organlari va tashkilotlar, fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorligini tashkil etish.

Mahalla huquq tartibot maskani (tayanch punkt)ining asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi:

mahallada (qishloqda) jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishni bevosita amalga oshirish;

Profilaktika inspektorlarining asosiy vazifalari, funksiyalari hamda javobgarligi aniq belgilandi. Natijada, profilaktika inspektorlari zimmasiga ular faoliyatiga xos bo'lmagan funksiyalarni yuklatish amaliyotiga barham berilmoqda.

Jumladan, profilaktika inspektorlari quyidagi vakolatlarni amalga oshiradilar:

– qishloqlar, ovullar va mahallalardagi kriminogen vaziyatni, huquqbuzarliklarning sodir etilish sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni o‘rganadilar, shuningdek, o‘rganish natijalari bo‘yicha yuqori turuvchi ichki ishlar organlariga tegishli ma‘lumot va takliflarni taqdim etadilar;

– huquqbuzarliklarni aniqlash va ularga chek qo‘yish, huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish bo‘yicha maxsus profilaktik chora-tadbirlarni, shuningdek, huquqbuzarliklarni sodir etishga moyil shaxslar bilan profilaktika ishlarini amalga oshiradilar:

– o‘quvchilarining ta‘lim muassasalaridagi davomatini nazorat qiladilar, ijtimoiy xavfli holatda bo‘lgan va ta‘lim muassasalariga qatnamaydigan voyaga yetmaganlar va yoshlar, shuningdek, ushbu toifadagi shaxslarning ota-onalari bilan profilaktika ishlarini olib boradilar;

– taqiqlangan tashkilotlar hamda terrorchilik, ekstremistik va boshqa g‘ayriqonuniy va buzg‘unchilik yo‘nalishidagi guruhlar faoliyatiga aloqador shaxslarni aniqlaydilar;

– o‘rnatilgan tartibda profilaktik hisobga olishni, shu jumladan, huquqbuzarliklar, ularni sodir etgan shaxslar va huquqbuzarliklardan jabrlanganlar hisobini yuritadilar;

– jinoyatlarni aniqlash va fosh etish hamda surishtiruv, tergov va sud organlaridan yashirib yurgan, jinoiy jazodan bo‘yin tovlayotgan, bedarak yo‘qolgan shaxslarni hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan holatlarda boshqa shaxslarni qidirish, shuningdek, shaxsi noma‘lum murdalarning shaxsini aniqlash bo‘yicha tezkor-qidiruv tadbirlarini amalga oshirishga ko‘maklashadilar;

– aholi bilan muntazam ravishda mavjud muammolarni o‘rganish va ularni hal etishning maqbul yo‘llarini aniqlashga qaratilgan uchrashuvlar o‘tkazib boradilar;

– mahalliy davlat hokimiyati organlari, fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari va boshqa manfaatdor tashkilotlarga huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari hamda ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etishga qaratilgan, shu jumladan, infratuzilmani rivojlantirish va yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazishlarini tashkil etish yuzasidan takliflar kiritadilar;

– davlat organlari, jamoat va boshqa tashkilotlar rahbarlariga huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari hamda ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish bo‘yicha taqdimnomalar kiritadilar;

– huquqbuzarliklardan jabrlangan, g‘ayriijtimoiy xulq-atvorga ega, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil hamda huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga huquqiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy, pedagogik va boshqa turdagi yordamlarni ko‘rsatish, shuningdek, ularga jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor normalari va qoidalarini singdirishga qaratilgan choralarni amalga oshiradilar;

– huquqbuzarliklarni oldini olish, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish, ularga qonunga hurmat hissini singdirish bo‘yicha tadbirlarni, shu jumladan,

davlat organlari va tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari vakillarini jalb etgan holda, o'tkazadilar;

– jismoniy shaxslarni va yuridik shaxslarning vakillarini qabul qiladilar, ularning murojaatlarini, shu jumladan, tayyorlanayotgan yoki sodir etilgan huquqbuzarliklar haqidagi xabarlarini qonun hujjatlarida o'rnatilgan tartibda ko'rib chiqadilar;

– jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan va ichki ishlar organlari ma'muriy nazoratiga qo'yilgan shaxslarga tarbiyaviy-profilaktik ta'sir choralarini, ularga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan cheklovlar qo'llashni amalga oshiradilar;

– fuqarolar, ayniqsa voyaga yetmaganlar va yoshlar o'rtasida qonun hujjatlari talablariga rioya etish, huquqbuzarliklarni oldini olish, jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta'minlash masalalarida tushuntirish ishlarini tashkil etadilar;

– doimiy va vaqtincha propiskasiz yoki turgan joyi bo'yicha hisobda turmagan yoxud boshqacha tarzda pasport-viza rejimi talablarini buzgan holda yashayotgan shaxslarni aniqlaydilar, fuqarolarning turar joylari ijarasi yoki ulardan tekin foydalanish to'g'risidagi shartnomalarning mavjudligini tekshiradilar;

– turar joy egalari va xususiy mulkdorlar shirkatlari tomonidan uy-joy fondi va uy atrofi hududlaridan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga, shu jumladan, ko'p qavatli uylarning chordoq va yerto'lalari hamda boshqa qo'shimcha bino va xonalardan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga rioya etilishi bo'yicha choralar ko'radilar;

– egasiz turar joylarni aniqlash va ularning saqlanishini nazorat qilish bo'yicha qonun hujjatlarida belgilangan tartibda choralar ko'radilar;

– sanitariya, atrof-muhitni muhofaza qilish, obodonlashtirish va yong'in xavfsizligi sohalaridagi qonunchilikka rioya etilishi bo'yicha choralarni amalga oshirishda ishtirok etadilar;

– sud qarorlari va boshqa organlar hujjatlarining ijro etilishida jamoat tartibini ta'minlashda ishtirok etadilar;

– tabiiy ofatlar va boshqa favqulodda holatlarning oqibatlarini bartaraf etishda jamoat tartibini ta'minlaydilar.

Sohadagi eng muhim vazifalardan yana biri – profilaktika ishini aholi, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan yaqin hamkorlikda tashkil etish, ushbu ishni, birinchi navbatda, huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishni ta'minlashga, jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga, fuqarolarga qonunga hurmat va qonun buzilishining har qanday ko'rinishiga murosasizlik munosabatini singdirishga qaratish hisoblanadi. 2017-yilda mamlakatimizda «jinoatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha jamoatchilik institutlari bilan hamkorlikda olib borilayotgan keng ko'lamlı profilaktik tadbirlar tufayli 1 ming 243 ta mahallada birorta ham jinoyat sodir etilmadi».

Sohadagi eng muhim vazifalardan yana biri – voyaga yetmaganlar va yoshlar bilan ishlash tizimini ularni Vatanga muhabbat, vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga, o‘‘sib kelayotgan yosh avlodni terrorizm, diniy ekstremizm, zo‘‘ravonlik va shafqatsizlik g‘oyalaridan himoyalashga yo‘naltirilgan holda rivojlantirish hisoblanadi.

Shuningdek, profilaktika inspektorlarining zimmalariga yuklatilgan majburiyatlarning talab darajasida bajarilishi uchun shaxsiy javobgarligini kuchaytirish, shu jumladan, o‘zlarining faoliyati haqida jamoatchilik oldida tizimli ravishda hisobot berishlarini yo‘lga qo‘yish, ularning aholini tashvishga solayotgan muammolarga yuzaki munosabatda bo‘lish holatlariga chek qo‘yish sohadagi ustuvor vazifalar sirasiga kiradi.

Xalq hokimiyatini so‘zda emas, amalda ta‘minlash bugungi davrning asosiy talabiga aylandi. Mamlakatimizda «Xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbaidir» degan ulug‘vor g‘oyani amalda to‘liq ta‘minlash bo‘yicha samarali mexanizmlar yaratilmoqda. Davlat idoralari, mansabdor shaxslarining mas‘uliyati kuchaytirilib, jamoatchilik oldida hisob berishing ta‘sirchan mexanizmlari joriy etilmoqda.

O‘tgan qisqa davr ichida ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalarining faoliyati samaradorligini oshirish va uning faoliyatini tubdan yaxshilash, yangilash borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarning tahliliga tayanib, shuningdek, ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalarining faoliyatiga yangi tartiblar va mexanizmlarning joriy etilganligini inobatga olgan holda aytilish mumkinki, huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi islohotlarning birinchi bosqichi yakunlandi. Ushbu bosqich yakunlarini sarhisob qilar ekanmiz, sohada dastlabki samaralar kuzatilayotganligini qayd etish joiz. Jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarliklarni oldini olish sohasida salmoqli natijalarga erishildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz;);
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz;);
3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz)
4. O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz;);
5. O‘zbekiston Respublikasining 2014 yil 14 maydagi «Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida»gi qonuni // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz;);
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 10 apreldagi «Ichki ishlar organlarining faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat tartibini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilishni ta‘minlashda ularning mas‘uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-5005-son Farmoni // URL: [http://www.lex.uz.](http://www.lex.uz)
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-martdagi «Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish

chora-tadbirlari

to‘g‘risida»gi

PQ-2833-sonli qarori // URL: <http://www.lex.uz>.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-apreldagi «Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi bulinmalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-2896-sonli qarori // URL: <http://www.lex.uz>.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi «Toshkent shahrida jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish to‘g‘risida»gi PQ-3528-sonli qarori // URL: <http://www.lex.uz>;

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-fevraldagi «Xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-5325-sonli farmoni // URL: <http://www.lex.uz>;

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-iyuldagi «Ijtimoiy reabilitatsiya qilish va moslashtirish, shuningdek, oilaviy-maishiy zo‘rlik ishlatishning oldini olish tizimi takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-3827-son qarori // URL: <http://www.lex.uz>;

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-3808-son Qarori // URL: <http://www.lex.uz>;